

УДК 94(477)(048)

о. Юрій Мицик, Інна Тарасенко, Тетяна Щестюк

ЛИСТИ М. СІЧИНСЬКОГО ДО М. ГРУШЕВСЬКОГО

Подано листи Мирослава Січинського до Михайла Грушевського за 1904–1909 рр., що зберігаються в особистому фонді М. С. Грушевського (ф. 1352) Центрального державного історичного архіву України у м. Києві.

Ключові слова: Михайло Грушевський, Мирослав Січинський.

Михайло Грушевський належить до числа найвидатніших українських істориків, але його спадщина, творча біографія і численні контакти вивчені недостатньо. Одним з напрямків вирішення цієї проблеми є введення до наукового обігу не тільки творів історика, а й його кореспонденції (його листів і листів, писаних до нього). Лише в особистому фонді М. С. Грушевського (ф. 1352) Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (далі – ЦДІАУК) зберігається понад 10 тисяч листів, написаних до вченого різними особами, але з них опубліковано не більше десяти відсотків. У цих листах знаходимо великий пласт інформації про суспільно-політичне і наукове життя України наприкінці XIX – першої третини XX ст., вони проливають також світло і на життєвий та творчий шлях М.С. Грушевського, його світогляд.

Тут ми публікуємо листи тільки одного з багатьох кореспондентів видатного історика – українського громадсько-політичного діяча Мирослава Січинського (11.10.1887–16.3.1979). Останній походив з родини священика в с. Чернихівці на Збаражчині, навчався у гімназіях Львова та Перемишля, пізніше – у Львівському та Віденському університетах. Він був двоюрідним братом Володимира Темницького – голови Української соціал-демократичної партії, майбутнього міністра закордонних справ УНР (1919). Ще зовсім молодою людиною Мирослав Січинський став відомим не тільки в Галичині, а й у всій Європі. 12 квітня 1908 р. у Львові він застрелив галицького намісника, графа Анджея Потоцького. До замаху (атентат) він вдався, щоб помститися за розправу польської адміністрації над українськими селянами та фальсифікацію виборів. За це він був заарештований і засудже-

ний до смертної кари, замінені потім 20-річним ув'язненням. У 1911 р. з допомогою Дмитра Вітовського і Миколи Цеглинського Січинський втік з в'язниці і виїхав за кордон (Норвегія, Швеція, а у 1914 р. – США), де займався громадсько-політичною діяльністю. Він став у США одним із засновників Української федерації соціалістичної партії, редагував її тижневики «Робітник» (1914–1917) і «Народ» (1917), у 1920 р. заснував організацію «Оборона України», у 1933–1941 рр. був президентом Українського братерського союзу. У роки Другої світової війни Січинський перейшов на прокомуністичні та промосковські позиції, але потім відійшов від активної політичної та громадської діяльності. Помер він в американському місті Вестленд (штат Мічиган).

У вищезгаданому фонді ЦДІАУК у справі № 871 зберігається сім листів М. Січинського, які охоплюють період з 1904 по 1909 рр., отже засвідчують контакти з М. Грушевським як до, так і після замаху на А. Потоцького. З них видно, що М. Грушевський давав М. Січинському гроші на підтримку якоїсь організації, ймовірно української соціал-демократичної партії. Лист № 3 підтверджує факт активної участі Грушевського у заснуванні «Академічного дому» для українських студентів вищої школи у Львові. Гроші на цю справу дали відомі українські меценати Євген Чикаленко та Василь Симиренко й «Академічний дім» було відкрито у Львові у 1906 р. (нині це корпус Української академії друкарства, що по вул. Коцюбинського, 21). Найцікавішими є листи № 5 і 6. У першому з них проливається світло на причини, які спонукали Січинського здійснити замах, як бачимо тут були не тільки загальнополітичні, а й особисті мотиви; він свідчить і про душевний стан ув'язненого. Лист № 6

свідчить також про достатньо глибоке зацікавлення М. Січинського історією, пояснює еволюцію його світогляду. Листи М. Січинського до М. Грушевського заслуговують оприлюднення уже з огляду на особистості автора й адресата, також вони є цікавою пам'яткою епохи.

* * *

№ 1

1904, лютого 20. – Львів.

В[исоко]поважний Пан проф[есор] Михайло Грушевський зволив позичити мені нинішнього дня квоту 78 зл.(156 корон) сто п'ятдесят шість корон, котру я зобов'язуюся сим звернути в цілості найдалше до днів 14. Квота ся визначена на цілі організації.

У Львові. 20-го лютого 1904 р.
Мирослав Січинський.

№ 2

1904, червня 24. – Львів.

Високоповажний пане Професор!

В справі незвичайно для мене прикрій, я зробив усе, що міг. Коли до завтрашнього дня, себто 25 червня, я грошей від дотичної особи не дістану, то до 3-х днів, себто до вівторка 28-го, реститууючу квоту перешлю В[исоко]пов[ажаного] п. Проф[есора] безумовно – хоч би й з власних коштів. Про справу самої орг[анізації] мене вже повідомили. Остаюся з глибоким поваженням

Мирослав Січинський.
У Львові 24/6 1904.

№ 3

1905 (?).

Високоповажний пане Професор!

Пересилаю в запуснення (?) прочитати статут гр. «Академічного дому», який доручив мені тов. Василь Чайківський. Прошу дарувати, що передержав я сей трактат пару днів довше, але нарочно забрав я його зі собою на свята, щоб при вільнім часі докладно переглянути. В понеділок вертаю до Львова, то прошу ласкаво повідомити мене або тов. Чайківського (не «Акад[емічну] Громаду») коли будемо могли порозумітися в цих постановленнях і деяких поправках.

Остаюся з глибоким поваженням до В[исоко]пов[ажаного] п. Проф[есора]

Мирослав Січинський.

№ 4

1907 (?), листопад. – Львів.

У Львові

Високоповажний пане Професор!

Прошу дарувати, що не додержав реченця – так як дотична особа не вставилася в слові та я

поки що змушений покрити позичку власним коштом. Мені дуже прикро, що справа так повернулася – а я сам до того всього наразився на всякі поговорки, хоч заздалегідь предвиджені, но все - таки кривдячи мене. Пересилаю рівночасно переказом 56 корон. з позикою, більше не в силі на разі – решту зверну до 15 липня.

Прошу прийняти вирази глибокої пошани для В[исоко]Пов[ажаного] п. Професора.

Мирослав Січинський
Львів, падол[ист] 1908.

№ 5

1908 (?), після 12 квітня. – Львів (?).

Високоповажний пане Професор!

Ви звернули були увагу, що в посліднім часі лучилося між нашою молодіжею багато самовбийств, одно по другім случили таку загальну неохоту до життя з причинами atentaty 12 цвітня. Дійсно, послідня осінь і зима принесла 5 случаїв, а весна мала принести дальші. В півроку після смерти могого брата хотів стрілятися мій приятель, якого я більше люблю, ніж себе, знакомий Вам Микола Цеглинський. У Вас кажуть був приятель великий, то не здивуєте, як скажу, що я рішив відобрати собі життя того самого дня, що Микола. Хоча й жилося мені зовсім гарно, не знав досі такого горя. Смерть брата не вразила глибоко, хоча й дивився на світ досить оптимістично і, найважлише, був erblich belastet, як казали товариші, зо всім гарним патріотизмом, що може дати осолоду в найтяжчим горю. А все-таки не міг жити без Миколи і якби він був поспішив, то після його смерти йшла черга на мене, а може й дальше. Про себе був я певний, за В. Н. і Т. догадувався і боявся. Про жодного не можна було казати, що вмер задля яких особливих політичних переслідувань, але про всіх було відомо, що не здавали іспитів і не працювали по фаху задля сецесії, виборчої реформи і виборів з виїмком Миколи і мене. Тоді, як я стояв ногою на тамтій стороні світа і прочував, що буду мати наслідників, відновилася у мені давня думка про убите гр[афа] Потоцького. Вона розвивалася протягом двох літ зовсім так, як представив на розправі, лиш послідною причиною була не смерть Каганця, а гроза смерти могого приятеля і моєї. Про те не говорив я ані адвокатам, ані на розправі, бо не хотів і не хочу закривати і зменшити об'єктивних причин atentaty суб'єктивними. Граф Потоцький тому за те, що вбивав Україну – то публична річ і нащо кому знати, що я там ще сподівався вирятувати смертю великого ворога життя приятеля? Противник використав би те як зброю і удав би, що історичних і політичних причин не було зовсім.

Для того прошу дуже, спаліть се письмо. Пишу Вам се тому, бо маю до Вас дуже багато довіри і ще більшу просьбу, чим була би просьба о власне житє. Щоби Ви могли допомогти мені, треба було повнішого признання. А тому у Вас прошу помочи й розради, бо думаю, що можете і схочете се дати і не будете дивувати ся, що «чужий» майже чоловік клопоче Вас своїм горем. Коли Ви почасті відгадали ту послідну причину, що руководила мною, то я хотів написати Вам про те, але хоч не писав, то узурпую собі право віднести до Вас як до батька з проською – допоможіть мені вирятувати приятеля. Йому знов грозить самовбійство. Тепер вже не знаю певно, але догадуюся, він вже не хоче, задля мене головно, але неврастенія може побідити приязнь. Я вже не піду за ним. Не можу, бо то би толковано так, що я жалую того, що зробив, хоч так не є і ніколи не буде; але без него то неволя буде мені гірка, а свобода без краски й пуста. І впрочім він сам по собі має високу вартість, шкода аби гинув. Не беріть за зле того, що не вилічився 12 цвітнем і місто рятувати мене з неволі, вертає до весняних замірів. Він дуже бідний і хорий та тепер власне збирався звольяти мене, бо я боявся, що лікарі схочуть зробити мене хорим, а то би було дуже погано і мені прикро. І ще тому визволити, що я рішився на другій розправі цофнути to lau (?), а признати по правді замір відібрати житє, не лиш раниць (не годен другий раз брехати і не буду; раз послушав адвокатів, буде досить). Отже на такий случай міг би цісар підписати засуд смерти, а тоді треба, кажуть, рятуватися, бо моя смерть могла наробити би багато злого, значить не можна припускати, що його ніщо не вирятує вже. Причина послідної слабості у нього досить прикра. Він зовсім роз'єднався з батьками і не має з чого жити. Заняти не міг і ледве чи міг би сейчас протягом кількох місяців робити що - небудь систематично, бо хорий. А я теж не годен заробити і навіть не знаю, про що саме Вас просити, Пане Професор. Чи будете в силі дати йому таке літературне заняття, щоби з него вижив на разі? Та й письмо від Вас може би більше потрібне. Але чи є у вас час на такі річи і розмови? Якби так зачали всі студенти з надломаними крилами жадати рятунку, то відай не стало би рятуючи(х), але може менше було би погасаючих багатих одиниць, якби ми, молоді, ближче були старих.

Може Стефаник, Авдикович, Семенюк, Гаврилюк, Марисюк, Цеглинський, Темницький і багато багатих були би дали те, що обіщували в своїх днях юности. А так – був голосок, та позичили – з'їли.

У Вас нема часу, але одно слово лиш напишіть мені: так або ні.

Прошу в секрет, якби мені писали, прошу адресувати: пр. Старосольський, в. Собіщина, ч. 7, дім Шухевича.

Миколі Цеглинському прошу писати поки що на адрес: Ірина Січинська, Чарнецкого, 26. А може зручніше Пану Професорові буде закликати його до себе через «Діло». Сей час не знаю його адресу. Як лиш дізнаюся, пришлю.

Прошу вибачати форму, писано потайки, не легально. Передано пр-ом Старосольським.

Не гнівайтесь пане Професор, що так пишу, як би Ви мене не знати як добре знали. Не вмію інакше.

Кланяюся з правдивим поважанем

Мирослав Січинський.

«Цеглинський». Микола Цеглинський (1883–1956) – український журналіст і літературний критик, напередодні Першої світової війни емігрував до Швейцарії, потім – до США.

«Каганця». Марко Каганець (1881–1908) – український підприємець і громадський діяч. За протест проти фальсифікації виборів був закований жандармами 2 лютого 1908 р.

«Стефаник». Василь Стефаник (1871–1936) – класик української літератури.

«Авдикович». Орест Авдикович (1877–1918) – український літературознавець, письменник і педагог.

«Цеглинський». Григорій Цеглинський (1855–1912) – український письменник, драматург, редактор галицького часопису «Зоря» (1887–1888).

«Erblich belastet» – той, що страждає спадковими вадами (нім.).

«Цофнути» – відступити.

«Старосольський». Володимир Старосольський (1878–1942) – український громадсько-політичний діяч, правник і політолог.

«Діло» – провідний і найдавніший часопис Галичини, виходив у 1880–1939 рр.

№ 6

Між 1908-1911 рр. – Львів (?).

Високоповажаний і Дорогий пане Професор!

Не було як подякувати скорше за Ваші листи: Миколі і мені. Хто знає, може, саме той лист мені багато поміг. Тепер вже всьо гарно і так виглядає, що й далі буде добре. Спасибі Вам, дуже, пане Професоре, як хочете знати, то я здоров і веселий. Не сподію я, щоби так звана неволя мала датися мені взнаки. Час витікає як в сні, аж скучно, читаю і вчуся потрохи і міркую собі, що най кожному така легка доля випаде, як мені дотепер. Дивно легка, тай хіба не буде вже інакше. То неправда, що тюрма зовсім неволя і конче

страшна. Коби лиш скорше перенесли до Станіславова, з розправою щоби не протягали. Там буду за учителя в тюремній школі і сам візьмуся до систематичної роботи по історії то позволять. Тоді попрошу Вас поради і книжок. Можна буде? Бо на разі то лиш так читаю всячину і фантазую. (Вже як читаєте то письмо, то прочитайте і се). Приміром здається часом мені, що в історії можна би спробувати порівнюючого методу на ширшу скалю – цікаво, чи порівнював хто Польщу (всьо, що вона була і є) з Еспанією. Деякі паралелі прямо фрапактні (?).

Еспанську національну гордість і зарозумілість сильну, але в дечім, антипатичну можна класти на вагу, може, лиш з польською, те саме замилуване до форми, краски, легкого шику і браку змісту. Ту і там сотворена культура шляхтою і церквою, міста не багато дали свого. Католицизм і уніяти, борба з ісламом (маврів та татар), експлоатація Америки, експлоатація України. Упадок через Америку, крах через Україну. – *Raw narodów.*

Найбільший іспанець Лойола, не еспанець родом, а баск, найбільший поляк Міцкевич, не поляк родом. Еспанці з португальцями відкрили пів світа, поляк Копернік цілий «світ».

Аристократичне, народ сам собою – нічо, лиш слухає і працює (не багато?) Еспанія р. 1660, Польща 1760 – сказати правду, то я не знаю ні одної, ні другої історії. Може би і дійшов до якого інтересного висліду. Все таки хіба спробую в Станіславові. Бодай пізнаю два народи. Цікавіш, чи такі порівняння доводили вже кого до чогось нового і розумного.

Але хіба вже докучив Вам досить. А ту є ще одно прошеніє. Що ж самі Ви винні як зробити кому одну річ, то він звичайно ще другої хоче. Тим більше, що то я хочу і повинен направити шкоду, яку понесла одна симпатична людина через мене, а не годин сам. Діло таке. Ганна Юркевич, що була в бібліотеці Н[аукового] Товариства втратила ще на весну через мене посаду і дотепер не має другої. Вина зовсім моя, вона часто приходила до нас торік в зимі і жить часто волочилися ми з сестрою і з нею. То як арестували Цеглинського на тій підставі, що коменичний сторож майже щодня бачив його у нас. Всі боя-

лися, що її теж арештують! З Росії, без паспорту та й дитина вона дуже – могла бути біда! Тому сей час вислала її сестра моя в Женеву. Навіть не було часу просити урльоупу, впрочім не до того їм всім тоді було. Ю. Романчук з переполоху не знав, що робити і аж на похорон пішов, то вже Ви не гнівайтесь, що Гандзя кинула книгарню. А нарешті і гнівайтесь, але таки дайте її яке занятя, пане Професор. При нагоді накажу її, щоби добре справувалася. В бібліотеці, при книгарні, що будь. Вона тепер у нас.

Трохи стидно мені клопотати Вас. У Вас ще більше роботи, чим у мене вільного часу, а ту такий довгий лист і ще з прошенем. Не буду більше. Але треба було подякувати за одно, то при тій нагоді найшлося.

Думаютъ видавати часопись для молодіжі. Може весна буде. Чогось дуже постаріли ся недавні студенти. Але, може, яка весна буде. Хоч пізно – у нас пошта не певна, – з Новим Роком віншую, здоровлю, та й щоби як найбільше людей в лісі озивалося.

Кланяюся Вам з правдивим поважанням

Мирослав Січинський.

«Миколі». *Йдеться про вищезгаданого Миколу Цеглинського.*

«урльоупу», *Урльоуп – відпустка.*

«Ю. Романчук». *Юліян Романчук (1842–1932) – визначний український громадсько-політичний діяч, журналіст, посол до австрійського парламенту (1907–1910, 1916–1917), член Української Національної Ради (1918).*

№ 7

1909, березня 1.

Високоповажний пане Професор!

В справі звісній я відносився два рази до матері і опікуна дотичного студента – опікун був вчора у Львові – і заявив мені лично, що квоту визначену зложити на мої руки, але не може заплатити скорше 20-го марта (б[іжучого] р[оку]).

Прошу проте ласкаво дати просунення речинця до 20-го с[ього] м[ісяця]

Мирослав Січинський.

У Львові 5.ІІІ. 1909.

Fr. Iu. Mytsyk, I. Tarasenko, T. Shchestiuk

THE LETTERS OF MYROSLAV SICHYNSKY TO MYKHAILO HRUSHEVSKY

The publication contains the letters of Myroslav Sichynsky to Mykhailo Hrushevsky from 1904–1909, preserved in the Private Fond of Mykhailo Hrushevsky (Fond 1352) in the Central State Historical Archive in Kyiv.

Keywords: Myroslav Sichynsky, Mykhailo Hrushevsky.